Zeitschrift: Versants : revue suisse des littératures romanes = Rivista svizzera delle letterature romanze = Revista suiza de literaturas románicas

Herausgeber: Collegium Romanicum (Association des romanistes suisses)

Band: 32 (1997)

Artikel: "L'adéu Espanya!" i el "Visca Espanya!" de Joan Maragall

Autor: Ramírez, Pere

DOI: https://doi.org/10.5169/seals-265044

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. Mehr erfahren

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. En savoir plus

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. Find out more

Download PDF: 30.01.2026

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, https://www.e-periodica.ch

L'*ADÉU, ESPANYA!* I EL *VISCA ESPANYA!* DE JOAN MARAGALL

1. El ressò de les guerres colonials a Catalunya

Els capítols finals de la història de l'ocàs imperial espanyol durant el segle XIX s'escriuen a Cuba i a les Filipines, en episodis fatals d'inútil heroisme i poc propicis a les efusions èpiques. Per la inèpcia dels polítics, la guerra contra els Estats Units d'Amèrica exigeix de l'exèrcit espanyol el sacrifici de moltes vides, enfront d'un enemic voraç i tècnicament i estratègica molt superior, per a qui la destrucció de l'esquadra espanyola a Santiago de Cuba, el 3 de juliol de 1898, no és més que un exercici de tir[1].

El sentiment de la pèrdua, agravat per la humiliació de la impotència total davant el desastre, és compartit arreu d'Espanya. Immediatament abans de la desfeta, tanmateix, hom constata que en aquells anys vivia el país enmig d'una indiferencia suïcida la tragèdia de la revolta cubana, si el diagnòstic de Francesc Cambó és exacte[2]. A la nostra terra els catalanistes, sempre segons aquest testimoni, havien adoptat una clara posició de simpatia per als insurrectes cubans, l'heroisme dels quals es magnificava. Aquesta actitud, però, no tenia res de noblesa ni de coratge: es limitava a ridiculitzar l'acció militar espanyola i exaltar les gestes dels insurrectes, en caricatures i breus poemes satírics. Es veritat que aquesta posició del catalanisme no deixava de tenir una justificació real: Cuba era víctima d'una vil espoliació per part dels funcionaris enviats per Espanya, per

---

[1] Joan Maragall, *Obres completes*, 2 vols., Barcelona, Editorial Selecta, 1960, vol. II, p. 593b. D'ara endavant les citacions de Maragall es fan en el text, abreujadament: OC, seguit de la xifra romana I o II, indica el volum; la xifra aràbiga, en els passatges en prosa seguida de la lletra a o b, indica la pàgina i la columna.

[2] Francesc Cambó, *Memòries (1876-1936)*, Barcelona, Editorial Alpha, 1981, p. 45.

la inconsciència dels governants (Cambó exceptua Maura), i l'opinió espanyola no era capaç de reaccionar, enganyada per la premsa de gran circulació. Però les crítiques i les murmuracions dels catalanistes no passaven a una acció eficaç, ni es traduïen en declaracions que poguessin influir en l'opinió pública.

Entre els pocs que aixecaren la veu per a cridar l'atenció sobre el desastre imminent es troba Enric Prat de la Riba, que no vacil·la en qualificar públicament en termes lascasians la decadència de l'imperi espanyol. En un article aparegut a *La Renaixença* l'1 de gener de 1896 amb el títol «Déu té un bastó...», Prat comença per condemnar la conquesta americana, feta per capitans i soldats que interpretaren de manera sinistra «les justes lleis dels Reis Catòlics»[3]. Segons Prat, Espanya pateix així, amb les guerres colonials que li van arrabassant el vell imperi, el càstig merescut. Però Catalunya, per la seva banda, tampoc no està exempta de culpa, per haver abandonat el govern de la col·lectivitat espanyola en mans ineptes, mentre ella es lliurava a la dèria de guanyar-se el pa de cada dia, defugint el bullit polític. Els catalans no es podien queixar, doncs, si les darreres revoltes colonials significaven la pèrdua de llurs estalvis i àdhuc la de les vides de molts de llurs fills. La guerra de Cuba era per a Catalunya el començament del flagell que havia merescut «l'exagerat industrialisme de la gent de la nostra terra [...] i el menyspreu que fins aleshores havien demostrat per tots els interessos que no fossin exclusivament materials»[4]. La consequència seria ara, si Cuba es perdia, una crisi econòmica i una invasió de Catalunya, «l'última de les Indies espanyoles», per una plaga de funcionaris desterrats de l'illa antillana.

L'any 1898, quan sobrevingué l'agressió militar dels Estats Units amb el pretext de l'explosió *del Maine*, hi va haver de primer a tota Espanya una inconscient flamarada d'entusiasme bèl·lic, fomentada

---

[3] Vegeu Rafael Olivar Bertrand, *Prat de la Riba*, Barcelona, Editorial Aedos, 1964, p. 120.

[4] *ibid.*

per una premsa vil que atiava els sentiments patriòtics i contribuïa a encaminar el país a la desfeta[5]. Però eren molts els qui eren conscients del desastre inevitable, i pensaven que més valia que vingués un cataclisme total que no pas continuar unes guerres colonials perdudes per endavant[6]. Llavors tornem a trobar la signatura d'Enric Prat de la Riba entre les dels polítics catalans que redactaren un document de to decidit, encara que publicat quan ja era massa tard (signat el 12 i difós el 19 de juny de 1898), el «Manifest de la Unió Catalanista contra la guerra de Cuba». Els catalanistes s'adonen que Espanya es troba al començament d'una guerra perillosíssima. Admeten, com ho va fer també Cambó, que l'agressió dels Estats Units és injusta i inqualificable, però posen en dubte que això sigui motiu suficient per a tolerar que Espanya s'aboqui a una desfeta espantosa en una lluita desigual. Per això l'exigència de la Unió Catalanista és clara, es tracta de signar immediatament la pau amb els Estats Units abans que no es consumi la ruïna del país i es vessi inútilment la sang de milers de soldats[7]:

> Vinga la pau i vinga de seguida: no hi fa res que s'hi oposin los que cerquen i desitgen lo total aplanament del país per a assentar la seva dominació al damunt de les seves runes. Vinga la pau, que com més pròxima més ventatjosa, com més immediata més honrosa per nosaltres.

Quan el cataclisme es produeix malgrat tot, la comprensible reacció general de dol persisteix per un parell d'anys, i el retorn dels

---

[5] Cambó, *op. cit.*, p. 52.

[6] Maragall expressa aquesta opinió a la seva correspondència epistolar, com veurem tot seguit.

[7] «Manifest de la Unió Catalanista» signat per Antoni Gallissa, Jaume Carner i Romeu, Enric Prat de la Riba, Jaume Arús, Joan Millet i Pagès, Antoni Utrillo i J. Maspons i Camarasa, publicat el 19 de juny de 1898 a «Les Cuatre Barras», text redactat en català i en francès (sic). Citat a: Fèlix Cucurull, *Panoràmica del Nacionalisme Català*, 6 vols., París, Edicions catalanes de París, 1975, vol. III, pp. 164-169.

soldats repatriats, que tan fidelment retrataren els *Martes de Carnaval* de Valle-Inclán, contribueix a mantenir el tràgic record[8]:

> Les guerres colonials [...] s'endugueren bona part del jovent de l'època, i un nombre no gens petit hi perdé la salut. Dels minyons que partiren, molts en tornaren, abatuts, més per les malalties que no pas per les bales insurrectes. Els que la mort respectà, esquelets vivents, tremolant de febre, foren una sinistra representació de la sinistra Espanya d'aquell temps. Tot el país fou travessat, durant dos o tres anys, per unes miserioses processons de 'repatriados', vestits amb un 'rayadillo' que no els guarda del fred de la Península, descalços o mal calçats, imatges lamentables d'un Estat moribund.

A Catalunya les reaccions dels dos poetes més representatius són adolorides, però no sarcàstiques. Mossèn Cinto, malalt de mort i aclaparat per la seva pròpia desgràcia, no dedica moltes paraules als fets històrics, però demostra que li dolen, i molt. Ell, que havia començat la seva trajectòria poètica justament amb un cant de glorificació de l'epopeia colombina, s'absté d'incorporar la tragèdia americana a la seva poesia de senectut, però no deixa d'al·ludir a la pèrdua de l'illa de Cuba, que coneixia prou bé, en un discurs de jocs florals pronunciat a Lleida l'any 1901, on després d'esmentar «lo Nou Món de què adés hem perdut la darrera engruna», es referirà «als qui treballen per la regeneració de la Pàtria». El mateix any, parla de «la dissortada Espanya» en un altre discurs pronunciat a Barcelona[9]. La reacció de Maragall, del mateix to sentimental, és molt més diferenciada.

---

[8] Claudi Ametlla, *Memòries polítiques, 1890-1917*, Barcelona, Editorial Pòrtic, 1963, p. 47.

[9] Vegeu Jacint Verdaguer, *Obres Completes*, Barcelona, Editorial Selecta, 1964, pp. 1275b i 1283b.

2. El desastre del 98 en la poesia de Maragall

Joan Maragall, a més de relatar-nos indirectament alguns dels fets històrics en una sèrie de comentaris periodístics, es va referir a la guerra de Cuba en tres poemes ben desiguals. «Els adéus» és el primer, el més breu, de 1896. Es una lacònica al·lusió al comiat de les tropes espanyoles que surten del port de Barcelona destinades a la Cuba insurrecta (OC I, 171):

Que senyals d'adéu han fet
mans esteses cap al mar,
vers els barcos que fugien
amb les cobertes massa carregades
cap allà on les onades lluïen
retorcent-se i bramant assoleiades!

Quants adéus des d'aquell adéu primer,
quan Caí, havent fet la mort,
menjà al vespre un bocí a l'endiablada,
el bastó al puny, cenyida la cintura,
voltat de plors de nins, i la muller,
que li deia amb lament:
«No vagis pas cap a Ponent!»
Mes ell, la cara adusta i ja fatal,
girada envers la posta,
marxà no fent cabal
de les mans que es movien en l'aire
en va, sense resposta.

En aquest enfilall de versos irregulars (on predominen els hepta- i els decasíl·labs catalans, en combinació insòlita i amb un joc de rimes consonants i versos blancs que tampoc no té precedents a la nostra poètica) el jo poètic és absent, i àdhuc la presència dels qui acomiaden els soldats i la dels soldats mateixos és ben magra, reduïda a anònimes mans esteses cap al mar que fan senyals d'adéu, i a un excés de càrrega (humana, cal dir-ho?) a la coberta de les naus. Tampoc l'illa de Cuba no és esmentada directament: és solament

suggerida per la destinació envers el Ponent, envers la Posta, d'unes embarcacions que fugen (no se'ns diu de què ni per què). La referència a Caín en la segona part del poema és sorprenent i no escau gaire a la simpatia o la compassió que sens dubte el poeta sentia per als soldats que emprenien llur trist viatge. L'adéu d'unes mans que es mouen en va, sense resposta, i la destinació vers l'Occident són els dos trets comuns entre el comiat dels viatgers i el del fratricida, la muller del qual li demana que no vagi pas cap a Ponent (tot i que *Gènesi* 4, 16 sembla indicar que Caín va anar vers Orient). El poema acaba en la incertesa d'un futur només entrevist, encara que prou tenebrós, com suggereix el context històric.

L'«Oda a Espanya», de 1898, reprèn incidentalment el motiu dels vaixells espanyols encaminats a un destí tràgic, ara ja explícitament al·ludit (OC I, 171-172), però la riquesa temàtica eleva la composició a un monòleg molt més ambiciós:

Escolta, Espanya, – la veu d'un fill
que et parla en llengua – no castellana:
parlo en la llengua – que m'ha donat
la terra aspra:
en'questa llengua – pocs t'han parlat;
en l'altra, massa.

T'han parlat massa – dels saguntins
i dels que per la pàtria moren:
les teves glòries – i els teus records,
records i glòries – només de morts:
has viscut trista.

Jo vull parlar-te – molt altrament.
Per què vessar la sang inútil?
Dins de les venes – vida és la sang,
vida pels d'ara – i pels que vindran:
vessada és morta.

Massa pensaves – en ton honor
i massa poc en el teu viure:
tràgica duies – a mort els fills,
te satisfeies – d'honres mortals,
i eren tes festes – els funerals,
oh trista Espanya!

Jo he vist els barcos – marxar replens
dels fills que duies – a que morissin:
somrients marxaven – cap a l'atzar;
i tu cantaves – vora del mar
com una folla.
On són els barcos? – On són els fills?
Pregunta-ho al Ponent i a l'ona brava:
tot ho perderes, – no tens ningú.
Espanya, Espanya, – retorna en tu,
arrenca el plor de mare!

Salva't, oh, salva't – de tant de mal:
que el plô et torni feconda, alegre i viva;
pensa en la vida que tens entorn:
aixeca el front,
somriu als set colors que hi ha en els núvols.

On ets, Espanya? – no et veig enlloc.
No sents la meva veu atronadora?
No entens aquesta llengua – que et parla entre perills?
Has desaprès d'entendre an els teus fills?
Adéu Espanya!

Aquesta composició és molt més reeixida que l'anterior, per la magistral disposició del ritme en la majoria de versos bimembres d'hemistiquis tetrasil·làbics, interromput per versos aïllats sense cesura. Les rimes, generalment consonants, tornen a alternar amb versos blancs. Aquí sí, és el jo poètic el qui suporta tot aquest enèrgic poema, adreçat a Espanya amb mots d'amonestació filial, però amb un crescendo que passa a la recriminació sense contemplacions i sembla acabar en una comminació de ruptura. La llengua d'aquest jo

acusador no és la castellana, sinó una llengua fins ara poc emprada per a parlar amb la mare Espanya. Els qui se li han adreçat en castellà ho han fet per a parlar-li de glòries i records d'un passat fúnebre, el de la trista Espanya dels saguntins i dels que per la pàtria moren. El poeta, que li vol parlar en el català de la seva aspra terra, ho fa per a recordar-li que la sang vessada és inútil, que viva és solament la sang que resta en les venes. Espanya ha pensat massa en l'honor propi i massa poc en la vida. Per això, tot cantant com una folla, ha enviat els seus fills a la mort, a aquell Ponent on tot ho ha perdut. El que el poeta voldria ara seria que Espanya recobrés la consciència, que fos capaç de plorar i de riure, és a dir, de donar senyals de vitalitat, d'una vitalitat que li podria ésser comunicada per la vida que té al seu entorn (llegiu: a la seva perifèria geogràfica). El poeta li assenyala entre núvols l'arc de Sant Martí, presagi de calma després de la tempesta. Però els versos finals expressen una terrible desil·lusió. Espanya, que no sembla pas haver entès la veu no castellana del seu fill, no li torna resposta, malgrat la veu «atronadora» d'aquell, i ni tan sols resta present («On ets, Espanya?»). Per això el vers final, que en una primera lectura semblaria indicar que el fill gira l'esquena a la mare i s'acomiada d'ella desenganyat, es carrega d'un to encara més abatut: no és el poeta el qui abandona la mare, és aquesta la que s'haurà absentat per sempre. Els mots de comiat són llavors l'adéu a una Espanya agonitzant, o a aquella Espanya morta de la qual sovint parlarà Maragall en els seus escrits en prosa.

El tercer cant maragallià sobre la guerra contra els Estats Units és de 1899, l'any següent a la desfeta. S'intitula «Cant del retorn» de l'exèrcit vençut (OC I, 172-173):

> Tornem de batalles, – venim de la guerra,
> i ni portem armes, pendons ni clarins;
> vençuts en la mar i vençuts en la terra,
> som una desferra.
> Duem per estela taurons i dofins.
> Germans que en la platja plorant espereu,
> ploreu, ploreu!

Pel mar se us avança – la host macilenta
que branda amb el brand de la nau que la duu.
Adéu, oh tu, Amèrica, terra furienta!
Som dèbils per tu.
Germans que en la platja plorant espereu,
ploreu, ploreu!

Venim tots de cara – al vent de la costa,
encara que ens mati per fred i per fort,
encara que restin en sense resposta
més d'un crit de mare quan entrem al port.
Germans que en la platja plorant espereu,
ploreu, ploreu!

De tants com ne manquen duem la memòria
de lo que sofriren, – de lo que hem sofert,
de la trista lluita sense fe ni glòria
d'un poble que es perd.
Germans que en la platja plorant espereu,
ploreu, ploreu!

Digueu-nos si encara la pàtria es prou forta
per oir les gestes – que li hem de contar;
digueu-nos, digueu-nos, si es viva o si és morta
la llengua amb què l'haurem de fer plorar.

Si encara és ben viu el record d'altres gestes,
si encara les serres que ens han d'enfortir
s'aixequen serenes damunt les tempestes
i bramen llurs boscos al vent ponentí,
germans que en la platja plorant espereu,
no ploreu: rieu, canteu!

En aquest cant, de poca volada poètica comparat amb l'anterior, són els mateixos soldats que retornen els qui prenen la paraula per a adreçar-se – llevat d'un breu apòstrofe a l'Amèrica vencedora – a llurs germans que els esperen plorant a la platja (és de creure que el poeta pensa en primer lloc en el port de Barcelona). Els repatriats de

Cuba retornen conscients de llur humiliació, sense armes, pendons ni clarins, reconeixent llur feblesa enfront de l'enemic, i amb el record de molts companys que han perdut llur vida a l'altra banda de l'Atlàntic. Les dues estrofes finals, que cerquen un redreçament de la tristor cap a l'alegria, reprenen amb certa vaguetat el tema de la llengua no castellana i al·ludeixen per primera vegada a unes altres gestes històriques, suposem que les del passat català, viscudes en les serres serenes i els boscos que oposen llur bram al vent ponentí. Amb aquesta no gaire clara apel·lació a un nou optimisme, que no sona gaire fidedigna en boca dels qui fins ara han anat proclamant llur dissort, clou la tercera i última menció del desastre del 98 a la poesia de Maragall.

3. Maragall i els del 98

Els elements temàtics que ara hem enumerat sumàriament no són pas prou destacats per a caracteritzar el poeta Maragall com a membre de la «generación del 98», de la qual Laín Entralgo voldria fer-li'n «el primogénito», com una mena de «versión catalana y catalanista» d'aquella generació (pròleg a OC II, 26). Es clar Maragall no és solament poeta, i el tema de la guerra de Cuba també fa l'objecte d'una sèrie d'articles periodístics seus. Però tampoc el prosista no acaba d'encaixar en l'esquematisme d'aquell encasellament.

Vint, trenta anys endarrera sembla haver-hi hagut una tendència molt marcada a «norantavuitificar» tots els coetanis de la «generación del 98». Així, J.M. García Escudero[10] es demana si no hi hauria hagut un 98 català, com segons d'altres hi hauria hagut un 98 militar (això pretén Ricardo de la Cierva) i fins i tot un 98 dels enginyers (com voldria Octavio Cabezas). La qüestió es posa, naturalment, entorn de la figura de Joan Maragall, coetani dels del 98, amb una experiència vital anàloga i amb una formació també anàloga, i que

---

[10] José María Escudero, *Historia política de las dos Españas*, Madrid, Editora Nacional, 2ª ed. 1976, pp. 300-301.

fins i tot està en amistós contacte epistolar, força intens amb Unamuno, i una mica o bastant menys amb Baroja i Azorín. Com ells, Maragall no s'està d'execrar la pàtria present, i com ells posa l'esperança en una pàtria futura. No és del tot il·lògic, doncs, de demanar-se si no seria Maragall el representant per excel·lència d'un hipotètic 98 «perifèric», complementari del «98 mesetari» localitzat a Madrid. Malgrat tot, creiem que amb bon criteri García Escudero respon negativament: les diferències entre el pensament de Maragall i el norantavuitesc són massa pronunciades per a reduir-les a unitat. La generació del 98 és profundament pessimista, orientada al passat o a la «intrahistòria» unamuniana, mentre que els catalans com Maragall poden mirar l'esdevenidor amb més serenitat i equilibri. Són, com diu aquell historiador, més constructors que no pas dinamiters. L'europeïtzació manté per als catalans un sentit ple, i per a aconseguir-la no els cal més que llur propi esforç col·lectiu, sense necessitat de recórrer a miracles d'un mesianisme polític.

Les discrepàncies entre Maragall i els seus coetanis castellans de la «generación del 98», fins i tot amb el seu amic Unamuno, són, doncs, tan evidents, que ens sembla innecessari d'insistir més en la rèplica a la pretensió de Laín Entralgo. Ni el fet de l'abundosa producció periodística de Maragall en castellà ens sembla que constitueixi cap argument de pes per a fer d'ell un «noventayochista». Si fins ara Maragall, amb la seva obra castellana tan generosament lloada per Miguel de Unamuno, no ha trobat gaire acollida a la història de la literatura espanyola, tampoc no cal cercar-li un lloc que no li correspon entre els seus contemporanis castellanòfons, d'ideologia i estètica irreductibles a les seves. Perquè contra el castellanocentrisme del 98, el pensament de Maragall és castellanòfug històricament, cultural i literària, com dirà el mateix Maragall en un escrit

inèdit[11], en algunes cartes a Unamuno[12] i en un article publicat en castellà, per cert, a *La Lectura*, el gener de 1902 (OC II, 630b-631a):

> El espíritu castellano ha concluido su misión en España. A raíz de la unidad del Estado español, el espíritu castellano se impuso en España toda por la fuerza de la Historia: dirigió, personificó el Renacimiento; las grandes síntesis que integraban a éste, el absolutismo, el imperialismo colonial, el espíritu aventurero, las guerras

---

[11] «El pensament espanyol és mort», OC I, 739-740. Així comença un escrit datat de 1897, titulat «La independència de Catalunya» i no publicat mai pel seu autor. Maragall hi afirma que ens cal (als catalans) desfer-nos ben de pressa de tota mena de lligam amb una cosa morta. A Madrid s'han adonat de què a Catalunya hi ha quelcom de moviment intel·lectual europeu, viu i espontani, i miren d'assimilar-lo, de castellanitzar-lo. Es, de fet, encara que Maragall mai no ho va reprotxar explícitament al seu amic, el que Unamuno esperava dels intel·lectuals catalans capaços d'escriure en castellà. Però en aquest inèdit Maragall s'adona del perill de voler revitalitzar Castella amb una invasió cultural perifèrica. Als qui diuen: «Enviem-hi llibres i quadros, invadim-los, dominem-los, donem-los la sang nostra, i nosaltres serem l'Espanya», els recorda que a aquesta Espanya actualment morta li resta una forta tradició literària i artística que «en compte de dominar-la ens dominaria a nosaltres». Sap que la cultura castellana, tan superior a la nostra durant segles, ens ha fet massa aptes per a ésser penetrats per aquesta tradició. Per què no va publicar Maragall aquestes pàgines? Creiem que per la consciència de què encara no era l'hora de parlar, perquè Catalunya s'estava fent o refent, però no tenia la suficient energia cultural per a fer de líder. Ho confessa explícitament en una carta a Josep Rogent i Pedrosa, el 3 de maig de 1910: «Hauria de dir que Catalunya encara no existeix i que s'estan donant molts motius per desesperar de que mai arribi a existir. Ja compreneu que això no fora gens saludable dir-ho en públic» (OC I, 1087).

[12] Especialment la del 10 d'abril de 1908. Acaba de rebre del seu amic un exemplar dels seus *Recuerdos de niñez y mocedad*. Maragall hi veu una apoteosi de Bilbao i del poble basc: «Con esto ha acabado de entrarme en el alma todo su libro. Si cada cual pudiera sentir y decir así su particularismo del pueblo, única cosa viva en el fondo del abstracto sentimiento de las mayores patrias, también la poesía sería la mejor política. Y esto acabará por ser así; he aquí el horizonte de nuestra esperanza. Allá nos encontraremos todos, mi buen amigo: Usted lo verá; si no con ojos mortales, con ojos inmortales, lo veremos todos. Y lo mismo que parece separarnos, será lo que nos una.- Pero por de pronto nos separa; el respectivo sentimiento colectivo particular, parece que nos separa. No importa. Hombre a hombre nos sentimos ya unidos».

> religiosas, las formación de las grandes nacionalidades, toda la gran corriente del Renacimiento encontró su cauce natural en las cualidades del espíritu castellano; por esto España fue Castilla y no fue Aragón; y todo lo que en Aragón y en otros antiguos reinos era algo vivo y algo propio, fue absorbido por el elemento entonces necesariamente director, el castellano, que era el representativo de la época, y tenía, por tanto, la misión de ser la España de ella. Vino la decadencia del Renacimiento, y con ella la decadencia de la España castellana. Vino el siglo XIX, y todavía las guerras europeas y las luchas políticas por las ideas de la Revolución Francesa, que hicieron el prestigio del parlamentarismo y de sus hombres, prolongaron la misión de la brillante y sonora Castilla en España. Pero todo esto está muriendo, y Castilla ha concluido su misión.

Si pel que fa a la força de la tradició cultural el nostre poeta no gosa enfrontar la renaixent literatura catalana amb la gran herència dels segles d'or castellans, és d'altra banda conscient de les conseqüències polítiques que implica la potència econòmica de Catalunya. Per això Maragall proclama arribada l'hora d'una nova civilització industrial que Castella no té; el progrés material indueix al cosmopolitisme, però Castella, immersa en un centre de naturalesa africana (el mot és de Maragall), sense vista al mar, és refractària al cosmopolitisme europeu. A més, els problemes econòmics i les altres qüestions socials que ara es presenten, reclamen, per a no provocar grans revolucions, una ductilitat, un sentit pràctic que Castella no solament no té, sinó que fins i tot desdenya de tenir (podria ésser que Maragall pensés aquí en el despectiu «que inventen ellos»). Castella, en resum, ha acabat la seva missió directora, el ceptre ha de passar ara a unes altres mans. I és clar quines han d'ésser aquestes mans. Al mateix indret d'aquest article conclou l'autor:

> El sentimiento catalanista, en su agitación actual, no es otra cosa que el instinto de este cambio, de este renuevo. Favorecerle es hacer obra de vida para España, es recomponer una nueva España para el siglo nuevo; combatirle, directa o tortuosamente, es acelerar la descomposición total de la nacionalidad española, y dejar que la recomposición se efectúe al fin fuera de la España muerta. [...] He aquí, pues, lo que

> significa el movimiento catalanista: un amor y una busca de la vida; un horror y un huir de la muerte.

De fet, ací trobem reformulat amb una intenció política ben concreta l'«Adeu, Espanya!» de l'Oda que comentàvem. Aquest comiat a l'Espanya dirigida per Castella, a l'Espanya morta, és en definitiva una proclama contra el pretès norantavuitisme català. La noció de la mort d'Espanya, ja ho hem anat veient, no és de cap manera ocasional: Maragall s'hi havia referit ja en l'article «La escuadra del Almirante Cervera», publicat en castellà el 17 i el 24 de gener de 1900 (OC II, 594a), on comentava el llibre del mateix títol, escrit per Víctor M. Concas, comandant del creuer *María Teresa*, enfonsat pels americans a Santiago de Cuba. En el seu comentari, Maragall afirma que el llibre de Concas «ha de hacer palpitar violentamente todos los corazones españoles, si España vive todavía». La reticència no és gratuïta, perquè l'autor dubta de la vitalitat d'Espanya, pel fet que el país no sembla disposat a aprendre la lliçó que caldria derivar de l'episodi cubà. Sembla que Espanya no vulgui o no pugui aprendre aquesta lliçó,

> porque para aprender se necesita tener los sentidos despiertos; y España duerme, duerme hace mucho tiempo. A veces parece que no, porque se mueve; pero se mueve inconscientemente dentro de un sopor pesado, invencible como el que a menudo precede a la muerte.

Es tracta d'una convicció ferma de Maragall: el poble espanyol dorm, recolzat en la seva història, dormen el polítics que qualifica de somnàmbuls, dorm l'opinió hipnotitzada per les veus incoherents dels polítics i dormen totes les forces i instituts nacionals. Solament en les grans crisis es desvetllen violentament alguns, que van a vessar llur sang per als altres, per una fatalitat de què ja no podem inculpar ningú, i els qui moren així inútilment, cauen tot proferint crits de vida, «únicas voces de despiertos en un pueblo de dormidos». La veu del comandant Concas, autor del llibre comentat, és una d'aquestes grans veus, que molt pocs podran o voldran escoltar enmig del sopor nacional.

4. Pensament polític de Maragall

No volem pas ignorar que el diagnòstic del ensopiment espanyol és també un diagnòstic unamunià. Tanmateix la terapèutica és de tal manera discrepant, que ens cal parlar fins i tot de contradicció: allà on Unamuno proposa i reclama la castellanització, allà mateix és on Maragall demana per als catalans la direcció de la nova Espanya. Amb tot i això, no és gaire fàcil reduir el pensament polític maragallià a un esquema ideal lògicament congruent. D'antuvi, perquè els vint darrers anys de la vida de l'autor, els més interessants per les circumstàncies històriques en què transcorren, són per a ell anys de lenta, però continua evolució, tant en el camp del catalanisme, com en els de l'espanyolisme, l'iberisme i l'europeisme polítics i culturals que sempre va professar. D'altra banda, les obres completes de Maragall ens han posat a l'abast no solament els escrits publicats, sinó també algunes reflexions que el seu autor no destinava a la publicitat, sigui en fragments que ell deixà inèdits durant la seva vida, sigui en confidències contingudes en cartes a amics. N'hem vist algun exemple[13]. Com que no sabem per què renuncià Maragall a publicar algun d'aquests escrits seus i tampoc no sabem fins a quin punt les confidències epistolars eren acudits espontanis que Maragall no hauria considerat mai com a «doctrina» pròpia, ens caldrà tenir molt de compte a l'hora d'utilitzar aquests escrits.

La correspondència privada de la dècada dels noranta i algun escrit inèdit de la mateixa època ens indueixen a pensar que Maragall encara no havia assolit llavors l'optimisme polític catalanocèntric que expressarà amb convicció els darrers anys de la seva vida. Algunes de les cartes adreçades per Joan Maragall a l'amic Antoni Roura (durant uns quants anys registrador de la propietat a Filipines) tenen si més no el valor d'indici del seu estat d'ànim en el context de les darreres campanyes colonials. Potser la carta de 10 de novembre de 1893 (OC I, 1111b) pot considerar-se encara un rampell degut a la

---

[13] A les dues notes anteriors. N'hi ha més a la correspondència de Maragall amb Unamuno entre 1906 i 1911.

decepció de Maragall per la política espanyola al Marroc: «¡Quin dia serà que ens invadeixin i ens colonitzin i Espanya deixi de ser Espanya d'una vegada!». Però l'actitud de l'autor a partir de l'esclat de la guerra de Cuba esdevé molt més seriosa. L'11 de març de 1896 encara pensa que el conflicte d'Espanya amb els Estats Units «no ha sigut res» (OC I, 1120b), que «tot s'arregla; lo de Cuba ja veuràs com també s'arreglarà» (ibid.). Un parell de mesos després (20 de juny de 1896, OC I, 1121b), ja reconeix que «Cuba i Filipines pinten malament», i recomana al seu amic que cerqui una plaça de registrador a Barbastro o un altre lloc d'Espanya, on encara que no quedi exclòs que «qualsevol dia hi haurà un terrabastall de generals», serà tanmateix prop de casa. L'any del desastre, poc abans de la desfeta de l'armada a Santiago de Cuba, la correspondència amb Roura reflecteix el pessimisme que Maragall compartia amb molts d'altres (10 de juny de 1898, OC I, 1126b):

> Cada vegada que ve una mala notícia grossa de la guerra, si vols que et digui la veritat després de la mala impressió per les desgràcies personals, m'alegro pensant «aixís acabarem més aviat». Lo mal és que ningú pot comptar per adelantat quants han de ser els passos d'aquest Via Crucis.

El pessimisme persisteix l'any següent, després del canvi de govern (10 de març de 1899, OC I, 1129a). Del nou govern no n'espera gran cosa, fora de la possible bona voluntat: «cap idea, cap sentiment, cap força. A l'Espanya vella s'ha acabat tot això. Grans mercès d'anar fent la viu-viu.» Maragall arriba a afirmar que la regeneració d'Espanya ha de venir de fora, per evolució o violentament, perquè l'Espanya vella, que fa la viu-viu, és incapaç de regenerar-se per les seves pròpies forces. La idea de l'Espanya moribunda també és formulada ben clarament en la carta que al·ludeix a la mort de Castelar (28 de maig de 1899, OC I, 1129b): «Ja ho veus com s'ha mort en Castelar. Es un *luto nacional* de debò perquè ell personificava l'Espanya que també s'està morint.»

Després, aquest pessimisme momentani dels anys del desastre colonial, cedeix el lloc a un sentiment de eufòria quan el poeta entreveu l'oportunitat històrica d'una nova Espanya, que ell saludarà en prosa amb el seu «Visca Espanya!». Tanmateix Maragall no deixarà tampoc llavors el seu lloc d'observador. Aquest és un altre punt en què es diferencia d'Unamuno: la seva relació o manca de relació amb la política. Maragall fou, sí, un periodista polític, però sense vocació per a la política activa. L'any 1905, Cambó i Prat de la Riba el conviden a prendre part a la vida pública, que poc a poc s'anat desvetllant a Catalunya en el moviment que el mateix Maragall celebrarà un any després amb els seus escrits sobre la Solidaritat Catalana. Però Maragall no vol presentar la seva candidatura, no vol ésser elegit diputat. Els arguments de Prat de la Riba per a convèncer-lo fan apel·lació a la seva consciència. Prat el titlla d'egoista, encara que el seu sigui un egoisme molt comprensible, perquè confon el moviment que culminarà en la Solidaritat Catalana amb un partit polític. Això és un error[14]:

> No som un partit polític, som un poble que renaix, i del mateix modo que tots contribuïm al moviment literari o al musical o a l'artístic o a l'econòmic, tant els interessats com els que no hem fet mai cap vers, ni sentim la música, ni hem trobat cap plano ni participem en cap empresa industrial, del mateix modo han d'ajudar-nos tots, que aqueix canvi de força és lo que fa els pobles i és lo que multiplica la seva potència. Pensi que la literatura és un arbre sec sense la política, i que la força que de la política rep, la política té dret a reclamar-l'hi quan la necessita. I és el cas d'ara.

Però ni els afalacs ni les promeses ni les acusacions de deserció del seu «lloc d'honor en la lluita per la llibertat, en el moment en què més decisiva influència la seva acció pot exercir», com diu Prat a la mateixa carta, fan prou pes per per a incitar Maragall a deixar

---

[14] Carta de Prat de la Riba a Maragall, agost de 1905, citada per Rafael Olivar, *op. cit.*, apèndix 66, pp. 409-410.

l'ombra del seu arbre sec de la literatura sense la política. La resposta de Maragall demostra que, si no té arguments racionals per a oposar-los a la retòrica del polític, sap molt bé quin és el seu lloc i la seva missió (OC I, 1061b):

> Jo a totes les excitacions i a totes les paraules plenes de raó de vostè i dels altres sols puc contestar, en substància, amb el dictat d'aquesta veu interior que em diu avui: -Tu no has d'ésser diputat a Corts-. Es com una veu divina. [...] No dubti que he sacrificat quelcom de mi a quelcom altre que m'ha semblat superior a mi mateix. En aquest moment em cou encara el dolor del sacrifici; mes també li dic que me'n sento purificat i com ennoblit.

Tot renunciant, així, a un càrrec que l'exposaria a vanes agitacions el poeta i l'escriptor polític sap (millor que els Cambó i Prat de la Riba) que el seu treball pot ésser més fecund per a la pàtria. El seu pensament polític no serà pas un mer fruit de l'arbre sec de la literatura.

5. Visca Espanya!

Aquest és el provocador títol d'un article publicat per Maragall a *El Poble Català* el 5 de maig de 1907 (OC 766b-768a)[15], que ve a precisar en quin sentit calia entendre la tan repetida noció de la mort d'Espanya, al mateix temps que rebutjava les acusacions d'antiespanyolisme que adreçaven als regionalistes els «joves bàrbars» de la guarnició militar i el govern liberal de la «Ley de Jurisdicciones» de febrer de 1906, que traslladava a la jurisdicció militar tots els delictes contra l'exèrcit, la pàtria o llurs símbols. L'article de Maragall

---

[15] Al meu treball «El catalán de don Miguel de Unamuno», en: *Estudios de literatura y lingüística españolas. Miscelánea en honor de Luis López Molina, Hispanica Helvetica*, 4, p. 515, n. 10, justifico la datació d'aquest article contra les dates indicades per OC I, 768a i OC II, 964. L'article d'Unamuno «Contra los bárbaros», que respon al de Maragall, és del 16 de maig de 1907.

tornava a parlar a Espanya en la llengua de la «terra aspra» de l'«Oda a Espanya», però ara no pas per a acomiadar una pàtria moribunda, sinó per a demanar «que Espanya visca», una Espanya plural de pobles que s'alcen, es mouen i parlen, que es governen i governen. El crit de «Visca Espanya!» ja no és, doncs, un crit tràgic, un ressò de la buidor ni un baladreig patrioter «encobridor de tota mena de debilitats», sinó el crit a una Espanya que «es mou i s'alça i parla i planta cara als que fins ara han viscut de la seva mort aparent» (OC I, 967a). Es alhora un crit de desafiament, perquè, pronunciat en català, repta al «senyor ministre», al «senyor importantíssim», als vells partits polítics, als «soldats de fila» i als generals (OC I, 767a-767b):

> Espanyols? sí! més que vosaltres! Visca Espanya! Però, ¿com ha de viure Espanya? [...] Ha de viure en la llibertat dels seus pobles; cadascú lliure en si, traient del terrer propi l'ànima pròpia, i de l'ànima pròpia el govern propi, per a refer tots junts una Espanya viva, governant-se lliurement per si mateixa.

Aquest crit no és tampoc el crit de la Solidaritat Catalana sola, sinó el de Catalunya, València, Aragó, Bascònia, Andalusia, el crit de «la solidaritat de la vida davant de la solidaritat de la mort; la solidaritat espanyola contra la falsificació d'Espanya». Com l'«Oda a Espanya», aquest article clou en el silenci, ara ja no de la pàtria moribunda que no pot respondre a la veu «atronadora» del seu fill, sinó el silenci dels enemics de la nova Espanya que un darrera l'altre van desapareixent a l'impuls de la solidaritat («¿qui sou, que ja no us veig?»).

Unamuno va interpretar bé la reacció incomprensiva dels bàrbars representants de la vella Espanya al crit maragallià[16]:

---

[16] Miguel de Unamuno, *Obras completas*, ed. de Manuel García Blanco, 9 vols., Madrid, Escelicer, 1966-1971. L'article «Contra los bárbaros», esmentat a la nota anterior, es troba al vol. IV, pp. 513-515.

> Querrán que lo grite usted en castellano, ¡viva España!, y sin contenido, sin reflexión, como un grito brotado, no del cerebro, sino de lo otro, de donde les salen a los bárbaros las voliciones enérgicas.

Però Maragall no ignora que el mateix Unamuno, que acusa d'incomprensió els «bàrbars», té en aquesta qüestió una gran dificultat per a entendre Maragall, la Solidaritat catalana i Catalunya. I així li respon, després d'agrair al rector de Salamanca el seu article, en una carta de gran noblesa (23 de maig de 1907, OC II, 939-940):

> No cree usted ni en los bárbaros que le rodean, ni en sus hermanos, ni en nosotros. [...] No me entristezco, porque espero. He aquí todo el secreto. Este es también el secreto de la fuerza actual de Cataluña: es un pueblo que espera.

6. L'Himne Ibèric

On el pensament polític maragallià pren forma més positiva és en els escrits dels seus darrers anys, quan apunta una nova esperança menys particularista, la d'un ideal ibèric de confederació portuguesa--castellana-catalana que troba una expressió poètica brillant, de la qual parlarem tot seguit. Recordem, de pas, que aquests mateixos anys són també a la música propicis al fervor ibèric: és ara que el compositor català Isaac Albéniz escriu les peces per a piano de la seva *Iberia* (1906-1909).

Pel que fa a l'obra maragalliana, començarem per reconèixer que aquest poema de molta ambició pateix d'una greu mancança, que potser ja és simptomàtica d'una evident inconcreció del pensament polític maragallià, més poètic que sistemàtic: l'*Himne Ibèric* (OC I, 173-175), cant a Cantàbria, Lusitània, Andalusia, Catalunya i Castella, submergeix el País basc en uns llimbs cantàbrics que poc tenen en compte la seva identitat nacional... Aquesta imprecisió no és anecdòtica. Es veritat que Maragall, que intuïa la possibilitat d'una federació panibèrica que en el segle passat Francesc Pi i Margall no

havia vist realitzable (el seu federalisme excloïa Portugal, perquè no creia que Portugal mai s'hi avingués), comptava amb Euskadi[17]:

> ¡Qué otra vida no fuera, qué alegría, qué orgullo, saber ser castellanos, portugueses, catalanes, vascos, todos libres y todos unos, y que de mar a mar no había extraños entre nosotros, sino una resultante común, una civilización ibérica, una gran fuerza nacional acrecentando y acrecentada, rigiendo y regida por todos y a todos!

Però quan Maragall ens exposa per primera vegada la seva preocupació iberista, en el pròleg a *Poesia i prosa* d'Ignasi Ribera i Rovira[18], on aquest escriptor aplega les seves versions catalanes de poemes portuguesos, ens presenta la multiplicitat política peninsular com a simple trinitat portuguesa-castellana-catalana, amb la plana omissió del País basc que repetirà anys després, per exemple, al cant *A Valéncia en festa* (de 1907, OC I, 186-187), que clou amb els dos versos de brillant analogia trinitària... que solament poden reeixir per la fatal omissió de la Bascònia:

> que si per llei d'amor la Ibèria és una,
> per la llei del parlar és una i trina.

Val a dir que Unamuno, que coneixia bé l'Himne maragallià, mai no va cridar l'atenció sobre aquest descuit, que no sembla haver-lo preocupat gaire (el seu iberisme tendia de totes maneres a l'absorció de tots els països perifèrics per Castella). De fet, la simplificació esquemàtica de la complexitat peninsular que cal retreure a Maragall ja es trobava a Ribera i Rovira, i a través d'aquest sembla haver passat a Teófilo Braga, Sampaio Bruno i d'altres intel·lectuals portuguesos[19]. En l'esmentat pròleg, diu Maragall (OC I, 827b):

---

[17] Article «La integridad de la patria», 2 de gener de 1909, a *La Lectura*, OC II, 751a.

[18] Vilanova i la Geltrú, 1905.

[19] Veg. Fèlix Cucurull, *Dos pobles ibèrics (Portugal i Catalunya)*, Barcelona, Editorial Selecta, 1967, p. 65, n. 34.

> Avui com avui, en la Península hispànica, per sobre o per sota de les fronteres o no fronteres polítiques, s'hi troben tres famílies nacionals ben definides pel seu parlar: la galaico-portuguesa, la castellana i la catalana, que ocupa també les Illes Balears: són l'Espanya atlàntica, l'Espanya central i l'Espanya mediterrània. Són tres zones geogràfiques, tres faixes verticals i paral·leles de dalt a baix de la Península hispana. Qui del reconeixement d'aquest fet natural sabés i pogués arrencar tota una política peninsular, ben segur que donaria a Espanya la glòria i el benestar dels pobles que viuen en conformitat a la llei de la seva naturalesa.

El text de l'*Himne Ibèric* ens permetrà de constatar, tanmateix, que el paniberisme maragallià és aquí molt més líric que doctrinal:

I

Cantàbria! som tos braus mariners
cantant enmig les tempestats:
la terra és gran, el mar ho és més,
i terra i mar són encrespats.
La nostra vida és lluita,
el nostre cor és fort,
ningú ha pogut tos fills domar:
només la mort, només la mort,
la neu dels cims, el fons del mar.

II

La dolça Lusitània – a vora del mar gran,
les ones veu com vénen – i els astres com se'n van:
somnia mons que brollen – i mons que ja han fugit.
Li van naixent els somnis – de cara a l'infinit.
Per'xò està trista – però amb dolor:
Lusitània! Lusitània!
Esperança... amor...

III

De les platges africanes
    ha vingut la gran cremor,
i els jardins d'Andalusia
    han florit amb passió.
Flor vermella en cabell negre,
    ulls de foc i cos suau,
ets la terra de les danses
    perfilant-se en el cel blau.
Canta, canta, Andalusia,
    el teu gran esllanguiment,
i en el vi de tes collites
    do'm a beure el sol ardent.

IV

Al crit de la tramuntana, – ballem la sardana
a vora el mar blau:
davant la neu del Pirineu
sentint llunyans – uns altres cants...
Cap viu! Catalans,
s'anuncia el gran esdevenir.
Vindrà pels cims, – vindrà pel mar:
a tot arreu hem d'acudir
a punt per viure i per morir,
per greu sofrir... per triomfar!

V

UNA VEU
Sola, sola enmig dels camps,
terra endins, ampla és Castella.
I està trista, que sols ella
no pot veure els mars llunyans.
Parleu-li del mar, germans!

VI

El mar és gran, i es mou, i brilla i canta,
dessota els vents bramant en fort combat,
és una immensa lluita ressonanta,
és un etern deler de llibertat.
Guaitant al mar els ulls més llum demanen,
bevent sos vents els pits se tornen braus;
anant al mar els homes s'agermanen,
venint del mar mai més seran esclaus.
Terra entre mar, Ibèria, mare aimada,
tots els teus fills te fem la gran cançó.
En cada platja fa son cant l'onada
mes terra endins se sent un sol ressò,
que de l'un cap a l'altre a amor convida
i es va tornant un cant de germanor;
Ibèria! Ibèria! et ve dels mars la vida,
Ibèria! Ibèria! dóna als mars l'amor.

L'ideal ibèric semblaria haver trobat ja una expressió poètica molt precisa en l'obra juvenil de Maragall. Ens referim a l'extens cant *Or de llei*, que a OC I, 193-195, figura a l'Apèndix entre les poesies dels primers temps de Maragall, «el qual les inclogué en els seus llibres» (*sic*, per «no les inclogué»). Una lectura atenta d'aquell cant, tanmateix, ens inclina a datar-lo en els anys de maduresa. Crida l'atenció, altra vegada, després de la lapidària visió històrica de la castellanització d'Espanya («el cos Espanya es nomenava, però Castella era l'esprit»), la reducció trinitària de la diversitat ibèrica, aquí subsumida sota el nom d'Espanya:

Vegé que Espanya era una en tres,
perquè tres parles hi sentia,
i essent tres feien harmonia,
però fent-ne una no eren res.

Aritmètica reflexió que culmina a l'estrofa següent en la invitació que torna a deixar de banda el País Basc:

Dolçament fosc és el parlar
dels portuguesos prop l'Atlàntic,
brunz a Castella un bèl·lic càntic;
els catalans parlen molt clar.
[...]
Oh, Portugal, dem-nos les mans,
posa-hi les teves, oh Castella!
Espanya, Espanya, aixís ets bella,
els pobles lliures són els grans.

Si prescindim d'aquesta obstinada anul·lació del País Basc, la Ibèria maragalliana, com ha vist ja sens dubte Laín Entralgo[20], és una anticipació de l'espriuana Pell de brau, on «diverses són les parles i diversos els homes, / i han convingut molts noms a un sol amor».

Però, com bé destaca Fèlix Cucurull[21], a l'iberisme de Maragall caldria sumar encara un element extra-peninsular que a l'«Himne ibèric» queda solament insinuat: en la part IV, dedicada a Catalunya ¿quins són aquells «altres cants» que senten a la llunyania els catalans «a vora el mar blau» i «davant la neu del Pirineu»? ¿què significa aquell «a tot arreu» on hem d'acudir per l'anunci del gran esdevenir que «vindrà pels cims, vindrà pel mar»? En el context de l'himne, seria fàcil d'interpretar aquells altres cants llunyans com a resons castellans i lusitans i el «tot arreu» com a destí panhispànic peninsular. Però en el context més ampli de tota la poesia maragalliana no podem deixar de banda els sentiments fraternals envers l'Occitània que ressonen a la Glosa de 1904 (OC I, 99-102), al cant *Als felibres provençals*, del mateix any (OC I, 186) i a *Els focs d'aquest Sant Joan*, de 1907 (OC I, 184-185). I en aquest context, Maragall ha expressat la convicció (Glosa) que «vindrà un dia / que el Pirineu regnarà», que els homes de Baiona, de Pau i Argelers, de Tolosa i de Narbona i tots els pobles de parla provençal, a més d'Aragó i Navarra

---

[20] Pròleg a OC II, 30.

[21] Op. cit., pp. 40-43.

i els catalans , «serem tots uns». A *Els focs d'aquest Sant Joan* recorda l'antiga germandat catalano-occitana, la unitat lingüística dels «homes d'un sol parlar». I *Als felibres provençals* demana:

> Germans: quan brindareu per la nació,
> penseu en els germans de Catalunya:
> pareu l'orella envers la terra llunya,
> i oireu nostres crits com un ressò.

Per les dates d'aquestes tres composicions podem constatar que la consciència de l'unitat lingüística i el sentiment de fraternal unió entre catalans i occitans són estrictament contemporanis de l'entusiasme ibèric de Maragall. El poeta no va arribar a fondre, doncs, en una concepció totalitzadora, en els pocs anys que li restaven de vida, aquestes visions històriques i aquests sentiments federalistes ibèrics i transpirenaics. Gairebé podriem dir que tant l'iberisme com el catalano-occitanisme li resultaven encara estrets, i demanaven una transcendència (europeista?) que Maragall va intuir sense arribar a formular explícitament.

Pere RAMÍREZ
Universitat de Friburg, Suïssa